

SZINTETIZÁLÓ VERSESKÖNYV A KULTURÁLIS EMLÉKEZETRŐL

Állítások Lászlóffy Csaba *Pókok a sebezhetőn* és *Átörökített magány* című kettős verseskötetéről

■ Lászlóffy Csaba legújabb kettős verseskötetében irodalmi-eszmei-kulturális szintézisre törekszik, a magyar és európai kultúrát, annak egyetemességét igyekszik láttatni versei páratlanul gazdag, polifonikus világában. A költő e nagy volumenű, ráadásul dupla kötetében is, miként gyakorlatilag egész életművében, a teljességre, az egész őt körülvevő világ (ideértve a térbeli és időbeli dimenziót is) versben történő megragadására tesz kísérletet – szövegei egyszerre nyilatkoznak meg a múltban és a jelenben, nyelvtileg konstruált énjét az egész létezésre kiterjeszti, s e szintézisigény keretében egyszerre képes magyarként, erdélyiként, európaiként, no és persze mindenekelőtt emberként megnyilatkozni.

Az intertextuális, történelmi, kulturális, politikai és társművészeti utalások Lászlóffy Csabára oly jellemző sokasága árnyalja a versek értelmezési lehetőségeit. Általános jellemzője, mintegy vízjele és markáns szövegszervező elve a Lászlóffy-verseknek, hogy az emelkedett, véresen komoly hangnem és a kesernyés ironia egyszerre van jelen a kötetek verseiben, példának okáért egy önmegszólító Baudelaire-parafrazisban. Mindig nagy teljesítmény egy költőtől, ha az ironia eszköztárát a végletekig kihasználva az egész emberiség hanyatlásán képes nevetni, ráadásul oly módon, hogy közben valamiként halálosan komoly is marad: „Nyomorult eb leszel te is (vigasztalod magad); / mielőtt farkasfogaid kihullnának, megtanulhatnád / több empátiával szagolni az emberiség gótika- / magasságig föltornyozott unalmas ürülékét.” – írja a szerző a *Baudelaire utóélete* című vers utolsó soraiban, mely csupán egy találmásra kiemelt példa e különleges szövegegyüttesből. Ott van a szöveg mélyrétegei között elrejtve az európai, de még áttételesebben az egész emberi civilizáció kudarcának sajnós korántsem irreális víziója. Az abszurditás és a valóság e poézis számára gyakorlatilag egy és ugyanaz.

Az oly gyakran visszatérő ironikus regiszter s a többnyire terjedelem tekintetében

is viszonylag hosszú, folyamként hömpölygő, a klasszikus kötött formákat és metrumokat egyszerre felhasználó és provokatív módon felbontó, újrértelmező versek mellett találhatunk e kettős verseskötetben rövid, fegyelmezett, szokatlanul tömör és aforisztikus versszövegeket is, miként példának okáért a *Pókok a sebezhetőn* kötet végén található *Beckett-apokrif* minimalista, haikuszerű, a távol-keleti irodalmi és filozófiai hagyományokat idéző szövegei: „a végösszeg rendszerint / mindig rossz / leszámítva a rosszabbat” (*Léghuzatban*).

Ez a már-már a haikuirodalomra emlékeztető minimalizus és filozofikus hangnem éppen úgy és éppen olyan erővel van jelen a Lászlóffy Csaba-féle versuniverzum(ok)ban, miként a látomásosság, a monologikus hosszúversek vagy a neoavantgárd és posztmodern poétikákra emlékeztető nyelvi bravúrok és játékoság. A nagy líratörténeti tradíciók játékba hozása, tehát egyfajta klasszicizmus, vagy legalábbis a versek felszínén annak látszata szándékoltan, programszerűen van jelen párhuzamosan a mérés, úttörő költőkre jellemző kísérletezéssel. E gazdag és produktív (kérdés persze, helytálló-e vajon rá a posztmodern jelző?) experimentális hangnem egyfajta ars poetica-ként való felvállalása a kortárs magyar költészetben (egy-két kivételtől eltekintve, talán Kovács András Ferenc hasonló formagazdagsággal és újszerűséggel ható líráját érdemes megemlítenünk a hasonló alkatú szerzők életműve közül) szinte példa nélkülinek tűnik.

Lászlóffy hihetetlen mennyiségű regisztert és kulturális ismeretanyagot felvonultató kötetén keresztül adott esetben nem más, mint a magyar / kárpát-medencei / összeurópai kulturális emlékezet szól a mindenkori olvasóhoz, a számtalan szövegből egyszer csak összeállva egyetlen szintézisigényt megfogalmazó hanggá és szuper-subjektummá.

Talán merész állításnak hathat, de ezt a teljes összhangzatra törekvő szintézisigényt

megfogalmazó kettős verseskötetet, melynek szövegei egymásba folyva, egymásra referálva és reflektálva adott esetben egyetlen óriási lírafolyamként olvastatják magukat, magam leginkább T. S. Eliot *The Waste Land* című 1922-es, szintézisigényt megfogalmazó hosszúversével állítanám párhuzamba. Abban is ott van az egész európai, sőt gyakorlatilag az egész emberi kultúra együttlátásának igénye, egymástól térben és időben távol eső szerzők és művek, eszmék és történelmi események egymáshoz közelhozásának és összehangolásának igénye – az emberi kultúra egyfajta egy szövegbe rendlése és újraértelmezése, még ha történik mindez az első világháború szülte kiábrándultság közepette, látszólagos eszmei vákuumban, olykor az irónia hangján, akkor is. Lászlóffy költészete Eliotéhoz hasonlóan nem mentes az iróniától, sőt a lehetséges leggyilkosabb költői iróniával viszonyul a magyarokhoz, az emberi gyarlósághoz, Európához – önmagához. Mintha az egyes versek egymásba láncolódva valamiféle gigantikus emberiség-költeménnyé (már ha e fogalom posztmodern korunkban nem túl elavult) rendeződnének össze, múltat, jelent és (a lehetséges) jövőt együtt látatva az olvasóval. Az optimizmus, a jövőben végbemenő pozitív irányú változásba vetett bizalom mindazonáltal nem jellemző e költészetre (nem csupán az alapvetően komor hangvételt megütő, itt tárgyalt kettős verseskötet, de általánosabban az egész életműre sem) – az apokaliptikus, groteszk víziók, a mindent átható haláltánc-hangulat annál inkább. A totális destrukció e képzelete, illetve az egész történelemmel való számvetés intenciója ugyancsak emlékeztet Eliot klasszikus, sokak által korszakküszöbnek is tekintett látomásos hosszúversére, az *Átokföldjére*.

A kor abszurditása és félelmetes visszasságai ellen az irónia az egyik legjobb fegyver. Mondhatnánk, ez a legadekvátabb beszédmód, mely által a valóságról érvényes állításokat lehet még tenni a költészet nyelvén. A világhoz való ironikus viszony pedig szükségszerűen implikálja az öniróniát is, mely a költő (nyelvi) túlélésének egyfajta záloga. „Hosszabb töprengés után döntöttem úgy, / elhíhetitek, hogy odaát is reménykedni fogok / a klasszikus költői modell túlélésében – / amennyiben a magam túlélési kísérletei / hiábavalónak bizonyulnának” – írja Lászlóffy Csaba az *Átöröktett magány* végén, az *Áthallások* címet viselő kettős vers második részében, a *Klasszikus „záróakkord”*-ban, ahol önnön lehetséges költői szerepét mérlegeli. Az ironizálás természetesen itt is kézzelfogható és tetten ér-

hető, ám az irónia akkordjai mögül kiolvasható valamiféle mindennel csak azért is szembeforduló hit, elhivatottság is. Ez az elhivatottság pedig az ironikus kifejezésmóddal együtt is véresen komoly, melyet a költő groteszk módon még földi léte után (már amennyiben nem sikerül túlélnie – s e túlélés a persze szövegben való (tovább)létezésre is vonatkozik – saját kora már-már gyilkos visszasságait), még *odaát* sem hajlandó feladni. Itt ugyancsak a modernség epochéjának költőképehez és költészetfelfogásához valló visszanyúlással szembesülhetünk, ha Lászlóffy lírájára jellemző módon mégoly fonákosan is jelenik meg ez az elképzelés.

E költészet – amellet, hogy szükségképpen használja, s egyúttal persze a végletekig kiaknázza a posztmodern epoché és irodalomszemlélet által a rendelkezésére bocsátott eszköztárat, számos posztmodern szerzővel ellentétben, nyelvi magatartásformáját tekintve nem csupán forma-, de egyúttal tartalom-, jelentésközpontú is. Számára a nyelv nem csupán játék tárgyát képezi a maga szórakoztatására, miként az számos szerző esetében megfigyelhető a posztmodern irodalmi paradigmá(k)ban. E költészet számára a nyelv nem cél, hanem eszköz – a kifejezés eszköze, a másik ember megszólításának és az érte/helyette való beszéd eszköze, mely természetesen ugyanakkor ebben a kontextusban esztétikai funkcióval is bír. Lászlóffy líráját s így e kettős verseskötetet is forma és tartalom harmonikus egysége, komplementer viszonya jellemzi, nem pedig valamelyikük primátusa – főként nem a nyelvi formába öntés *hogyanjának* túlhangsúlyozása a megfogalmazandó jelentés rovására. Mind az erudíció, mind pedig a dikció meghökentető erővel hat az olvasóra.

A nagyszabású ikerkötet egyik legkiemelkedőbb alkotása, de legalábbis hangadó programverse, miként azt vonatkozó írásában Lászlóffy költészetének avatott ismerője, Bertha Zoltán (aki megemlítendően a szerzőt ugyancsak elsősorban a későmodernség poétikai tradíciójához sorolja) kiemeli, nem más, mint az ismét erősen ironikus és önironikus regiszterben megnyilatkozó *Ars Poetica (Ünnepnap Európában)* címet viselő vers (*Átöröktett magány*, 41–42.). E merész József Attila-parafrazisban az eleinte egyes szám első személyben megszólaló s látszólag tisztán körvonalazható beszélő önmagát a tér és idő dimenziójában is kiterjeszti, s a lírai nyelv teremtő ereje által teljes mértékben eggyé válik az őt körülvevő világgal. Miként azt Bertha Zoltán is értő módon tette, nekünk is érdemes e helyütt majdnem teljes terjedelmében idéznünk:

„Költő vagyok? Kit érdekelne? / Az ember rég nem önmaga, / ha még annyit sem ér az elme, / mint bár a valuta szaga. // Hittük mindig: a humanizmus / humusz alól is feltör a / fényre. [...] Szemünket elfedte a hályog; / illúzió a hit s remény, / eltűnt időkből botorkálók: / s ha bűnként húz le, nem erény. // Európa, gyilkos hecc s mételey; / hány hulla/dék/gödört koholt. / Bomlott agyat riaszt a kétely: / az értelem csak szloga volt! [...] Stábok, spiclik – kicsi/nagy banda, / zabálnak és ürítenek. / Habzó történelmi halandzsa / határolná be létedet. // Megzápult proféták, varangyok, / szókészletük másfél arasz; / meg se kell húzni a harangot, / mind saját magára szavaz. // Keserves munka volt idáig / eljutni. Ma övék a lét. / A tökély korának, úgy látszik, / fújta megint – romlás a tét. // Valami kortalan világit, / a szellem árnyéka marad. / Valamit elsodor egy másik, / vak kannibál-gén indulat. // Szolgálatos tábornok hangja: / 'Hatalmam van felettetek!' / – övölt (elefántból lett hangya), / s fölindulnak a vesztesek. // Világ mézszárszéke ma zárva. / (A nyelveidet le ne harapd.) / Mindig lesz böllér; s nagy az ára, / hogyha az áldozat te vagy.”

Az univerzalitásigény, a minket körülvevő világ szinte a költői énnel való egyesítésének és nyelv általi pontos leképezésének és újratevésének, a létezés lehető legkimerítőbb, történelmi távlatú, egyszerre előre- és visszatekintő értelmezésének törekvése jellemzi a *Pókok a sebezhetőn* és az *Átörökített magány* verseit, miként azt a modern magyar líra legnagyobb alkotójánál – Szabó Lőrincnél, József Attilánál vagy éppenséggel (másként, de a végeredményt tekintve mégis hasonlóan) Pilinszky-nél tapasztalhatjuk. Ebbe a sorba, ebbe a költészeti tradícióba illeszkedik méltán a Lászlóffy-életmű. Szokatlanul mély, kimeríthetetlen lendülettel örvénylő tudatlíra ez, melyben maga a kulturális emlékezet látszik szintetizálódni. Ami pedig különösen értékes és érdekessé teszi a költészetet a zavaros, eklektikus és stabil értékeket nélkülöző posztmodern korban (amellett, hogy a Lászlóffy-versek nyelvi-poétikai megformáltsága, szerkesztettsége szükségszerűen magában foglal posztmodern elemeket, példának okáért itt említhetjük az irónia mindenütt vissza-visszatérő alakzatát), az pedig egyebek mellett nem más, mint a vers által közvetített (szükségszerűen a másik emberhez szóló) üzenetben, a *jelentésben* és a személyességben való rendületlen hit. A kulturális emlékezet az, mely voltaképpen minden embert összeköt, a múltat érthetővé teszi a jelen számára, a jelent pedig a múltban keresztül önmaga számára. A kettős verses-

könyvből különleges és hihetetlenül erős *ezredfordulás humanizmus* olvasható ki, mely gyakorlatilag minden olyan paradigmával radikálisan szembe fordul, amely megítélése szerint embertelen, de legalábbis emberhez méltatlan.

Hatalmas volumenű, az emberi létezésről (nem csupán a korról, melyben éppen élünk) drámai mélységekben megnyilatkozó versek *Csapongó elmevágyó-korok avagy Anyegin látomása, A küzdelem a Medúzával, A Hatodik az a-moll börtönében, a Mint sebzett tárgy, Hegel búcsúátogatása Hölderlinnél*, vagy éppenséggel a kettős kötet nagylegzetű záró opusa, a Karinthy Gábor alakját megidéző *Abnormális elégia*, melyek az ikerkötet kontextusán kívül, a kortárs magyar líra kiemelkedő alkotásaiként önálló elemzést is megérdemelnek. Miként azt a *Csapongó elmevágyó-korok* címet viselő Anyegin-hipertextusban olvashatjuk: „Titkos játékszerei volnánk dölyfös, félművelt / senkiháziaknak vagy félnótásoknak? / Közkonyhák bűzébe koldusnép tolong, / a föld alatti ország agyonzsúfolódva, / rohad a mélyben. / Van-e valaki még, / aki őrt áll Európa felett?” Hihetetlenül pontos vázlatrajz arról, ami per pillanat minket minden oldalról körülvesz. Mondhatni különösebb magyarázatra sem szorul, hiszen a vers ez esetben önmagáért (no és persze értünk, mindnyájunkért) beszél. „Van-e még valaki...?” – kérdezi az európai ember- és műveltségsemményben még itt, még most is rendületlenül hívó költő Anyegin megkésétt alteregójaként, ám e kérdés nyilvánvalóan költői. Bár megválaszolatlan marad, a bizakodásra nem éppen okot adó választ magunk is sejtjük...

A kötet utolsó, hatalmas, szigorú időmérték szerint írott verse, az *Abnormális elégia* talán legtalálóbb sorokban a kényszerbeteg, a pszichiátriát számos alkalommal megjáró Karinthy Gábor alakját megidéző és a mi idősünkba helyező, egyúttal korszimbólummá emelő szerző az alábbi szavakat adja lírai hőse/alteregója szájába: „Túlélési esélyem, / bár jóval kevesebb lett, mint ama koponyalé- / keléssel végleg híres apámé. Ó, Európa, / téged is titkolt elmebajoknak kínja gyötör, mint / engem, a szórakozott, fura őskori lényt, aki (hallod? / néhai enzim ez undok hangsúlyá kövesedve!) / génben kódolt, isten tudja, mi bűnt örököltem? – / Rég kimarta szívem a könny (apa érti) a piszkos, / züllött, ferde családí bugyorban.”

A Lászlóffy Csaba költészetére oly jellemző reinkarnációs szerepvers, melyről már számos értő elemzés született, s amely műfajba az *Abnormális elégia* is illeszkedik, természetesen ez esetben is arra szolgál a költő számára, hogy egy a múltban élt sze-

mély posztmodern korba helyezett alteregóján/reinkarnációján keresztül a saját kora visszasságaira reflektáljon – s teszi ezt az *Abnormális elégia* esetén is a groteszkbe hajló ironia líraretorikai eszköztárával. Karinthy Gábor lírai reinkarnációja lényegében nem mást testesít meg, mint magát a kort, melyre a költő reflektál – elmebetegsége nem más, mint saját korunk és a hanyatló európai kultúra abnormális tendenciáinak összessége. Az ironikus önreflexió egyúttal halálpontos kor- és létreflexió.

Lászlóffy Csaba nem csupán a magyar, hanem az egész európai kultúra kollektív emlékezetének hangján, vitathatatlanul és mindenekfelett humanista szellemben meg-

szólaló, egyszerre a végletekig létanalitikus és önanalitikus kettős verseskötete, talán nem túlzás ezt mondani, az utóbbi évtized határon túli magyar irodalmának (kérdés persze, hogy ilyen fokban egyetemességre, szintézisre törekvő poézis esetén egyáltalán van-e valami kiemelt jelentősége a szerző erdélyiségének, határon túliságának) legjelentősebb költészeti vállalkozása. A *Pókok a sebezhetőn* és az *Átörökített magány* egyszerre összegzi e kiemelkedő költői életművet afféle záróköként, illetve nyit meg izgalmas, új irányokat, távlatokat az interpretáció számára Lászlóffy Csaba kimeríthetetlennek ható költői világán belül.

Kántás Balázs

MAGYAR BUKAREST

■ Hasznos, felelős seregszemlét tarttat Vincze Loránt az olvasóval, amikor több éves rádiós-szerkesztői munkájának anyagából, az *Életeink* című beszélgetéssorozat alapján, összeállította ezt a kötetet. A *Magyar Bukarest* összefoglaló jellegű, rendhagyó portréssorozat: a kiadvány a korábbi hanganyag szövegeit megszerkesztett változatban tartalmazza, az utolsó darab pedig utószó, önarckép és önterjú is egyben. A szerző vállalja összeállításának szubjektív jellegét, annak ellenére, hogy saját bukaresti korszakának lezárásával alapjában véve objektív képet rajzol arról a „szimbiózisról”, melyben több generáció óta a Kárpátokon túl megvalósul egy sajátos, egységesnek mondható, magyar közösségi érdekképviselő, bármennyire is különböző eredetűek és indíttatásúak szereplői. Közülük néhányan kényszerpályán sodródtak a román fővárosba; többen önként, tudatosan választották a metropoliszt, ahol „boldog sziget-lét kezdődhetett” számukra. Sokan érkeztek azzal a célirányos, sikerorientált elképzeléssel, hogy valamely rendkívüli szakmai dobantási lehetőséget fognak kiaknázni és utóbb általa megvalósítani élethivatásukat.

Egyensúlyban tartott szakmai alázattal és gondolkodó-együttérző érdeklődéssel bírta szóra interjúalanyait Vincze Loránt. Kérdéseinek nyomán a válaszadók elbeszéléseiből összeálló élettörténetek puzzle-szerűen kirajzolják Bukarestet, a dél-európai nagyvárost varázsával együtt. Olyan színes városképpel, társadalmi, művelődési és szocio-gráfiai körképpel ismerkedhet meg az olvasó, melynek sajátosságokkal és abszurdum-

mokkal tarkított, ellentmondásos realitása évszázadok óta nagyszámú magyar közösséget vonzott és foglalkoztatott.

A gyűjteménnyel a szerzőt is beleértve 45, a román fővárosban élő, többségében erdélyi magyar értelmiségi szakmai és magánéletébe is betekintést nyerünk. A beszámolókból a leírt életúttal és korszakkal együtt más-más Bukarest-kép rajzolódik ki. Érintőlegesen minden interjúalany egy-egy új, sajátos szempontot illeszt a gyűjteményes összképhez, személyes „irányt szabva az emlékezésnek”. Az életinterjúkban a narrátorok a romániai magyar közösség életében kulcsfontosságú szerepet játszó intézmények, események, fórumok kapcsán is alapvető információkhoz juttatnak, egyszerű természetességgel fontos részleteket tudatnak velünk. Hogyan alakult meg és működött a fővárosban a Romániai Magyar Népi Szövetség, a bukaresti egyetem hungarológiai tanszéke, A *Hét* közéleti-kulturális hetilap, a Petőfi Ház, a római katolikus és református gyülekezetek, illetve a Román Televízió magyar nyelvű adása? A fővárosból indult az utóbb Erdély-szerte nagy népszerűségnek örvendő, hazai táncházmozgalom csakúgy, mint a régi zene iránti érdeklődés vagy akár a *Siculus*-fesztivál megrendezésének ötlete.

Sem tartalmilag, sem formailag nem tagolódna az interjúk múlt-jelen szervezőelő szerinti, a narráció logikája és a teljesség igénye mégis követhető időskiban rendezzi a beszámolókat. Az idősebb nemzedék tagjaitól megtudjuk, hogyan lehetett (mert kellett) együtt élni a rendszerrel – megtorlás, esetenként kényszermunka, sőt börtön nyomán –,

majd utóbb, lehetőség szerint, visszakapcsolódni egy viszonylag kiegyensúlyozott életvitelbe. A „kirakósjáték”-körkép fokozatosan egészül ki: a beszélgetésekből rendre megtudjuk, mivé lettek a bukaresti magyar társadalmi és kulturális élet közösségi helyszínei és intézményei a második világháború, az államosítás, az 1956-os forradalom, a hatvanas évek második felében tapasztalt nyitás, majd a hetvenes évek elején megtorpant gazdasági fejlődés korában, aztán a diktatúra alatt és végül az 1989-es eseményeket követően, csaknem napjainkig. A Romániai Magyar Demokrata Szövetség (RMDSZ) szerves része a jelenkori bukaresti körképnek; az interjúalanyok közül sokak portréjának része a szervezeti tevékenység.

Bukaresti fókusszal áll össze a közelmúlt erdélyi magyar kultúrájának egy-egy fontos, a Kárpátokon túl szerveződött szegmentuma – a résztvevők beszámolójának patináját a személyes vallomás hitelesíti. Mi maradt mindebből, milyen szellemi örökséggel rendelkezik, miből gazdálkodhat jelenleg a román fővárosban a magyar közösség?

A kisebbségi lét állandó, szükségszerű attribútuma, a politikai realitás és vonatkozásai olyan életszervező elveket jelentenek Bukarestben, amelyeknek fordulatai időnként törvényszerűen át- meg átrendezik az egyéni és a családi életpályák kontextusát.

A *Magyar Bukarest* olyan olvasmányos breviárium, mely hagyja közvetlenül megnyilatkozni az adatközlők személyiségét, és úgy követi – tagadhatatlanul empátiával – őket elbeszélésükben, hogy közben nagy

szolgálatot tesz a teljes nemzeti közösségnek. Az összeállítás révén bemutat egymásnak honfi-, illetve nemzettársakat, felfed számukra a nyelvük-kultúrájuk által összetartozó, több szálon keresztül közvetített összefüggéseket, kapcsolatba hozza sok kedves ismerősét és az ismeretlen olvasókat a szerző.

Mit cselekedtek, hogyan vették ki részüket a változó jelen eseményeiből, illetve a közelmúlt történéseiből? Topmenedzserek, magas rangú közszo­l­gá­k, egyetemi oktatók, kutatók, újságírók, orvosok, közösség- vagy művelődésszervezők, lelkészek, ügyvédek, illetve diplomata­k az illetők.

Vincze Loránt kötete hiánypótló a műfajban. Közösséget épít, ismertet és számba is vétet. Az életinterjúk tartalmából olyan rendhagyó pályaképek rajzolódnak ki, melyek közül többeket módosított vagy gyökeresen át is alakított a közelmúlt történelme, illetve a romániai társadalmi realitás. A megszólaltatottak között van, aki korábban sohasem járt sem Erdélyben, sem a román fővárosban; van, aki visszatért oda, de akad kényszerkihelyezett csakúgy, mint önszántából repatriált is. Többségük magyar ajkú családból származik, de közülük néhányan – idegen származásuk ellenére – magyar identitásukat hangsúlyozták vallomásukban. Lám, Bukarestben, különböző korszakokban, ilyen jellegű életvezetéssel egyensúlyoznak többségi környezetben ezek a nyelvi és kulturális közösségüktől, esetenként a családjuktól is távol élő-dolgozó vallomás­te­vők...

Medgyesi Emese

mély posztmodern korba helyezett alteregóján/reinkarnációján keresztül a saját kora visszasságaira reflektáljon – s teszi ezt az *Abnormális elégia* esetén is a groteszkbe hajló ironia líraretorikai eszköztárával. Karinthy Gábor lírai reinkarnációja lényegében nem mást testesít meg, mint magát a kort, melyre a költő reflektál – elmebetegsége nem más, mint saját korunk és a hanyatló európai kultúra abnormális tendenciáinak összessége. Az ironikus önreflexió egyúttal halálpontos kor- és létreflexió.

Lászlóffy Csaba nem csupán a magyar, hanem az egész európai kultúra kollektív emlékezetének hangján, vitathatatlanul és mindenekfelett humanista szellemben meg-

szólaló, egyszerre a végletekig létanalitikus és önanalitikus kettős verseskötete, talán nem túlzás ezt mondani, az utóbbi évtized határon túli magyar irodalmának (kérdés persze, hogy ilyen fokban egyetemességre, szintézisre törekvő poézis esetén egyáltalán van-e valami kiemelt jelentősége a szerző erdélyiségének, határon túliságának) legjelentősebb költészeti vállalkozása. A *Pókok a sebezhetőn* és az *Átörökített magány* egyszerre összegzi e kiemelkedő költői életművet afféle záróköként, illetve nyit meg izgalmas, új irányokat, távlatokat az interpretáció számára Lászlóffy Csaba kimeríthetetlennek ható költői világán belül.

Kántás Balázs

MAGYAR BUKAREST

■ Hasznos, felelős seregszemlét tarttat Vincze Loránt az olvasóval, amikor több éves rádiós-szerkesztői munkájának anyagából, az *Életeink* című beszélgetéssorozat alapján, összeállította ezt a kötetet. A *Magyar Bukarest* összefoglaló jellegű, rendhagyó portréssorozat: a kiadvány a korábbi hanganyag szövegeit megszerkesztett változatban tartalmazza, az utolsó darab pedig utószó, önarckép és önterjú is egyben. A szerző vállalja összeállításának szubjektív jellegét, annak ellenére, hogy saját bukaresti korszakának lezárásával alapjában véve objektív képet rajzol arról a „szimbiózisról”, melyben több generáció óta a Kárpátokon túl megvalósul egy sajátos, egységesnek mondható, magyar közösségi érdekképviselő, bármennyire is különböző eredetűek és indíttatásúak szereplői. Közülük néhányan kényszerpályán sodródtak a román fővárosba; többen önként, tudatosan választották a metropoliszt, ahol „boldog sziget-lét kezdődhetett” számukra. Sokan érkeztek azzal a célirányos, sikerorientált elképzeléssel, hogy valamely rendkívüli szakmai dobantási lehetőséget fognak kiaknázni és utóbb általa megvalósítani élethivatásukat.

Egyensúlyban tartott szakmai alázattal és gondolkodó-együttérző érdeklődéssel bírta szóra interjúalanyait Vincze Loránt. Kérdéseinek nyomán a válaszadók elbeszéléseiből összeálló élettörténetek puzzle-szerűen kirajzolják Bukarestet, a dél-európai nagyvárost varázsával együtt. Olyan színes városképpel, társadalmi, művelődési és szocio-gráfiai körképpel ismerkedhet meg az olvasó, melynek sajátosságokkal és abszurdum-

mokkal tarkított, ellentmondásos realitása évszázadok óta nagyszámú magyar közösséget vonzott és foglalkoztatott.

A gyűjteménnyel a szerzőt is beleértve 45, a román fővárosban élő, többségében erdélyi magyar értelmiségi szakmai és magánéletébe is betekintést nyerünk. A beszámolókból a leírt életúttal és korszakkal együtt más-más Bukarest-kép rajzolódik ki. Érintőlegesen minden interjúalany egy-egy új, sajátos szempontot illeszt a gyűjteményes összképhez, személyes „irányt szabva az emlékezésnek”. Az életinterjúkban a narrátorok a romániai magyar közösség életében kulcsfontosságú szerepet játszó intézmények, események, fórumok kapcsán is alapvető információkhoz juttatnak, egyszerű természetességgel fontos részleteket tudatnak velünk. Hogyan alakult meg és működött a fővárosban a Romániai Magyar Népi Szövetség, a bukaresti egyetem hungarológiai tanszéke, A *Hét* közéleti-kulturális hetilap, a Petőfi Ház, a római katolikus és református gyülekezetek, illetve a Román Televízió magyar nyelvű adása? A fővárosból indult az utóbb Erdély-szerte nagy népszerűségnek örvendő, hazai táncházmozgalom csakúgy, mint a régi zene iránti érdeklődés vagy akár a *Siculus*-fesztivál megrendezésének ötlete.

Sem tartalmilag, sem formailag nem tagolódnak az interjúk múlt-jelen szervezőelő szerinti, a narráció logikája és a teljesség igénye mégis követhető időskiban rendezői beszámolókat. Az idősebb nemzedék tagjaitól megtudjuk, hogyan lehetett (mert kellett) együtt élni a rendszerrel – megtorlás, esetenként kényszermunka, sőt börtön nyomán –,